

ETKİN SINIF YÖNETİMİ İÇİN ETKİLİ İLETİŞİM BECERİLERİ

EFFECTIVE COMMUNICATION SKILLS FOR EFFECTIVE CLASSROOM MANAGEMENT

Dr. Işık GÜRŞİMŞEK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Buca Eğitim Fakültesi

ÖZET

Öğretmen merkezli eğitim sistemi, öğrencilerin temel bilgi ve becerileri kazanabilmelerini sağlayıcı sıkı bir kontrol mekanizmasına ve sınıf disiplinine dayanmaktadır. Öğrencinin öğrenme sürecine aktif katılımı, yaparak-yaşayarak öğrenmesi, kendi öğrenmesinin sorumluluğunu üstlenmesi üzerine temellenen öğrenci merkezli çağdaş eğitim sistemi ise geleneksel yaklaşımdan farklı bir sınıf yönetimi anlayışını gerekli kılmaktadır. Etkili iletişim becerileri, motivasyonu arttırma, öz-yeterlik ve içsel kontrolü geliştirme ve öğretimin verimliliğini yükseltme etkin sınıf yönetiminin temel bileşenlerini oluşturmaktadır. 21. yüzyılın insanını yetiştirecek öğretmenlerin, öğrencilerine çağın gereklerine uygun nitelikleri kazandırabilmeleri açısından ivedilikle sınıf yönetimi konusunda yeni bilgi ve becerilerle donatılması gerekmektedir. Bu yazıda, öğretim sürecinde verimliliği arttırmak açısından etkin sınıf yönetiminin önemi ve etkili iletişim becerileri ile ilişkisi tartışılacak, eğitimcilerle bazı öneriler sunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Sınıf yönetimi, iletişim becerileri, öz-yeterlik, öğretmen eğitimi, öğretim verimliliği.

ABSTRACT

Teacher-centered traditional education depends on restrictive control and classroom discipline for developing the knowledge and skill levels of students. Communication classroom management is not efficient for contemporary student-centered education which requires active contribution of students, hands-on activities and students being responsible for their own learning. Effective communication skills, increasing motivation, developing self-efficacy and self-control are some of the basic components of effective classroom management. It is necessary for the teachers who will teach the youngsters of the 21st century to gain skills for excellent classroom management. In this article the importance of classroom management skills for developing the efficiency of instruction and its relation with communication skills will be discussed and some suggestions for educators will be made.

Key word: Classroom management, communication skills, self-efficacy, teacher education, efficiency of instruction.

GİRİŞ

Geleneksel eğitim sisteminde öğretmenin temel görevi; öğrencilere, sınıfın bütününe denetlemeyi sağlayan bir sınıf disiplini içinde, belli bir konu alanı ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazandırmaktır. Öğretmen merkezli bu yaklaşımda dikkat konu, yöntem ve sınıf disiplini üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çağdaş eğitim anlayışı ise öğrenci merkezlidir. Öğrencinin öğrenme sürecine aktif katılımını, yaparak-yaşayarak öğrenmesini, kendi öğrenmesinin sorumluluğunu üstlenmesini gerektiren bu anlayış,

öğretmenin sınıf yönetimi becerilerini de çok daha önemli kılmıştır. Günümüzde sınıf yönetimi kavramı, geleneksel eğitimdeki, öğrencileri kontrol etme ve sınıfta disiplin sağlama anlayışından farklı bir açımla ele alınmaktadır. Öğrencilerle etkili iletişim kurabilme, sınıf içi problemlerin çözümünde öğrencilere öz-yeterlik ve içsel kontrol kazandırma, çatışmaları minimum düzeye indirerek öğretim verimliliğini yükseltme sınıf yönetimi becerileri olarak çağdaş öğretimde aranan temel yeterlilikler arasında sayılmaya başlanmıştır.

Bu yazının amacı, öğretim sürecinde verimliliği arttırmak açısından etkin sınıf yönetiminin önemini,

etkili iletişim becerileri ile ilişkisini vurgulamak ve eğitimcilerle sınıf yönetimi becerilerini geliştirmede katkıda bulunabilecek bazı öneriler sunmaktır.

SINIF YÖNETİMİ VE DİSİPLİN

Sınıf yönetimi ve disiplin kavramları çoğunlukla karıştırılmakta ve eşanlamlı olarak algılanmaktadır. Ancak tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi sınıf yönetimi daha geniş bir bağlamda sınıf içi ilişkilerin düzenlenmesini içermekte, disiplin ise bu kavramın özel bir alanını oluşturmaktadır.

Brophy ve Good (1994, s. 128-165) sınıf yönetimi ve disiplin kavramlarının genellikle özdeş kullanıldığını, ancak bu iki kavramın temsil ettiği öğretmen-öğrenci ilişkisi arasında niceliksel farklar olduğunu belirtmektedir. Sınıf yönetimi, üretken bir öğrenme ortamının yaratılmasına katkıda bulunan öğretim stratejileri ve sınıf ortamının düzenlenmesi ile ilgili tüm öğelerin bir kombinasyonudur. Sınıf içi normları, okul ve sınıf kurallarını, öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tepkilerini ve öğrenmeyi artırıcı sınıf atmosferinin yaratılmasını sağlayan öğretim durumlarını içerir.

Disiplin ise, öğrenme ortamının düzenini bozucu ve öğrenme yaşantısını engelleyici öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen tepkilerini içermektedir. İzin almadan konuşma ya da sıradan ayrılma, ders anında düzeni bozucu biçimde sesler çıkarma, not geçirme, arkadaşlarına zarar verme, dikkati dağıtma, öğretmene karşılık verme vb. davranışlarla ilgilidir.

Çeşitli çalışmalarda, sınıf içi düzenin sağlanması için harcanan sürenin öğretim sürecinin yaklaşık %50'sini oluşturduğu (Jones, 1987, s. 55-62) ve yeni öğretmenlerinin birinci sırada sınıf yönetimi sorunlarını belirttikleri görülmektedir. Bu problemin temel nedenleri arasında ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarındaki değişimlere bağlı olarak çocukların okula daha hazır ve eskiye oranla fazla bilgi, beceri ve beklenti yüklü başlaması, bilgisayar çağının getirdiği bilgiye ulaşma alışkanlıklarındaki değişiklikler, öğrenci merkezli öğretime bağlı olarak daha aktif, katılımcı ve hareketli sınıflar sayılmaktadır.

(Levin, Nolan, 1994, s. 38-54). Bu durum öğretmenlerin, geleneksel eğitim anlayışındaki, öğrenciye boyun eğdirme ve davranışlarını denetlemeye

dayalı disiplin anlayışından farklı bir sınıf yönetimi becerisi kazanmasını gerektirmektedir.

ETKİLİ SINIF YÖNETİMİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

Etkili sınıf yönetimi becerisine sahip olmak öğretmenler açısından iki temel nedene dayalı olarak büyük önem taşımaktadır:

Öncelikle, öğrencilerin öğrenmeye ayrılmış olan süreyi verimli biçimde değerlendirmeleri, öğrencilerin akademik başarısı ve öğrenme motivasyonları açısından önemlidir. Brophy ve Good (1994, s. 169-180) etkili sınıf yönetiminin, öğrenci katılımını artırdığını, olumsuz davranışları azalttığını ve öğrenmeye ayrılan süreyi maksimuma çıkararak öğrenci başarısına katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

Etkili sınıf yönetimi öğrencilerde sorumluluk bilincinin gelişmesi ve davranışlarını kontrol becerisi kazanmaları açısından da önemlidir. Sınıf yönetimi öğrencilerin kendi yeterliliklerini tanıma, kendi davranışlarını değerlendirme ve kontrol etmede içsel normlar oluşturmalarına katkıda bulunmaktadır. (Spaulding, 1992, s. 168-172).

Bu ikinci öge özellikle insan yetiştirme anlayışındaki farklılaşmalara işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Boyun eğmeye dayalı geleneksel disiplin anlayışı; öğrenciye kuralları izleme, otoriteye itaat etme, ödül ve ceza yaşantıları yoluyla tartışmasız kabullenmeyi öğretmektedir. Sorumluluğa dayalı yönetim anlayışı ise; kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenme, tercihler yapma karar verme, mantıksal çıkarımlarda bulunma ve kuralları içselleştirerek kendini kontrol etme becerisi kazandırmaktadır.

SINIF YÖNETİMİ İLE İLGİLİ TEMEL YAKLAŞIMLAR

Eğitim sürecinde verimliliğin artırılmasında sınıf yönetiminin önemine ilişkin ilgi ağırlıklı olarak 1970'lerden sonra ve Kounin'in çalışmalarına bağlı olarak artmıştır. Bu konuda günümüzde çeşitli uygulamaların altyapısını oluşturan üç temel yaklaşımdan söz edilebileceği savunulmaktadır (Levin, Nolan, 1996, s. 93-118).

1. Hümanistik (İnsancıl) yaklaşım: Öğretmen ve öğrenciler arasında etkili iletişimi, sınıf içi çatışmaları problem çözme sürecine bağlı olarak çözümleme becerilerini temel alır.

2. Uygulamalı davranış analizi yaklaşımı: Davranış biçimlendirme teknikleri ve pekiştirme kuramının varsayımlarının sınıfa uyarlanması üzerine temellenmiştir.

3. Sınıf yönetimi yaklaşımı: Öğretim faaliyetlerini düzenleme, yönetme ve konuyu sunmada öğretim becerilerini ön plana çıkaran yaklaşımdır. Diğer ikisinden farklı olarak bu yaklaşımın temel ilgisi, sınıf içi uyumsuz davranışlara gösterilebilecek uygun davranışsal tepkileri belirlemek yerine uyumsuz davranışın ortaya çıkışını engelleyici sınıf içi önlemleri saptamaktır.

ETKİLİ SINIF YÖNETİMİNİ SAĞLAYICI ÖNLEMLER

Sınıf yönetimi ile ilgili tüm yaklaşımlar etkili bir sınıf ortamı yaratılması açısından bazı temel kriterlerin gerekliliğinde birleşmektedir. Borich (1997, s. 458-546.) iyi bir sınıf yönetimi planı oluşturmada dikkate alınması zorunlu önlemleri altı başlık altında toplamıştır:

Öğrencilerle olumlu ilişki kurma: Öğrencilerdeki bireysel ayrılıkları dikkate alarak planlanmış destekleyici bir sınıf ortamı yaratmak temel hedef olmalıdır.

Dikkat çekmeye ve görevden kaçınmaya yönelik davranışları engelleme: Etkili sınıf yönetiminde ilke, öğrencilerin işe dönük davranışlarını arttırmak, bunu engelleyen yaşantıların ortaya çıkışını kontrol etmektir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için, sınıfın fiziksel yapısının düzenlenmesinin yanı sıra sınıf içi kuralların açıkça ve tüm öğrencilerce anlaşılır biçimde tanımlanması zorunludur.

Olumsuz davranış fark etme ve tutarlı biçimde tepkide bulunma: Sınıfta dikkati çekme ya da dağıtma biçiminde gözlenen basit davranışlara duyarsız kalınması ya da bu davranışlarla yanlış yöntemlerle uğraşılmasının olumsuz davranışların hızla yayılmasına yol açacağı unutulmamalıdır.

İnatçı ve kronik uyumsuzluklarla baş etmek için basit yöntemlerden yararlanma: Öğretmen sınıf yönetimi ile ilgili becerilerini sürekli kılmak için kendi sınıfına uyarlanabilecek özgün ve basit kontrol mekanizmaları oluşturmalıdır. Sürekliliği olmayan, tutarsız ve öğrencilerce anlaşılabilen herhangi bir yönetimin yeterli etkiyi sağlayamayacağı dikkate alınmalıdır.

İçsel kontrolü öğretme: Öğrencilere kendi davranışlarını kontrol etme ve denetleme konusunda yollar gösterilmeli, sınıf içi karar alma durumlarında problem çözme yöntemi etkin biçimde kullanılmalı ve öğretmen bu konuda öğrencilerine model olmalıdır.

Bireyler arası farklılıklara saygılı olma: Sınıf yönetimi ile ilgili kuralların etkili olabilmesi için öğretmen sınıftaki öğrencileri çok yakından tanımalı ve sınıftaki tüm öğrencilere uygun kontrol stratejileri oluşturmalıdır.

ETKİN SINIF YÖNETİMİ İÇİN ETKİLİ İLETİŞİM BECERİLERİ

Etkin bir sınıf yönetimini sağlayabilmek için öğretmenin öncelikle öğrencileri ile ve öğrencilerin kendi aralarında etkili bir iletişim kurmalarını sağlaması zorunludur. Öğretmenlerin etkili iletişim becerilerini sınıflarında yaşama geçirebilmeleri, öğretmen olarak sınıftaki rollerini ve bu rollere kaynaklık eden inançları ayrıntılı biçimde analiz etmelerini gerektirmektedir.

Gordon (1996, s. 17-27), öğretmenin sınıftaki rolü ile ilgili yerleşmiş inançların sınıf içindeki iletişim örüntüsünü belirlemede etkili olduğunu belirtmektedir. “İyi öğretmen sakin, her zaman soğukkanlıdır, telaşlanmaz, sinirlenmez”, “İyi öğretmen gerçek duygularını öğrencilerine göstermez”, “İyi öğretmen tutarlıdır, hata yapmaz, aşırı tepkilerde bulunmaz”, “İyi öğretmen tüm soruların yanıtını bilir, öğrencilerden daha akıllı ve bilgilidir” vb. inançlar doğal olarak öğretmenin rol tanımını etkilemekte, bu da öğretmen-öğrenci iletişimine yansıtılarak etkileşimin niteliğini belirlemektedir. Öğretmenin sınıftaki rolüne ilişkin bu yerleşmiş yargılar öğrencileri sürekli kontrol altında tutmaya çalışan, sınıfta açık vermemek için uğraşan ve öğrencilere yaptığı her muameleyi onların iyilikleri için haklı gören öğretmen tavırlarının temel kaynağıdır.

Öğretmen öğrenci arasında etkili bir iletişimin temelini oluşturan inançlar ise; koşulsuz kabul ve saygıyı, içtenlik ve açıklığı, empatik anlayışı gerektirmektedir.

ÖĞRETMENLERİN ETKİLİ İLETİŞİM KURMALARINI SAĞLAYICI YÖNTEMLER

Rinne (1997, s. 155-168) etkin sınıf yönetiminin temel hedeflerini; öğrencinin dikkatini sürekli öğrenme materyaline kanalize etme, öğrenme motivasyonunu arttırma ve öğrencilerde öğrenmeye yönelik içsel kontrolü geliştirme olarak tanımlamaktadır. Özellikle son hedefin gerçekleşmesi öğretmenin öğrenme ortamını nasıl yapılandırdığına ve öğretmen-öğrenci etkileşimini nasıl bir uygulama zemini üzerine oturttuğuna bağlıdır. Bu açıdan öğretmenin sınıf içi iletişim süreçlerinin gerçekleşmesinde dikkate alması gereken bazı öğeler bulunmaktadır. Aşağıda, öğretmenlerin öğrencileri ile etkili bir iletişim kurmalarını sağlamaya yardımcı olabilecek bazı ilkeler örneklendirilmiştir:

Yargılayıcı mesajlar kullanmama: Öğrenciye iletilen mesajlar kabul edilmeyen davranışın ne olduğu ile ilgili bilgiyi azarlamadan, eleştirmeden, suçlamadan, tehdit etmeden iletmelidir. Etkili bir mesaj, yapılanı eleştirmek yerine yapılması beklenenle ilgili bilgi iletmelidir. Örnek: “Ayşe, zil çaldığında koridorda oyalanıyor ve sınıfa geç kalıyorsun” yerine “Ayşe, zil çaldığında herkesin sırasında olması gerekiyor” biçiminde bir ifade bilgi içeren yargısız bir mesajdır.

Duyguları kabul etme: Öğretmenler öğrencilerinin özel koşullarda yaşadıkları duyguları onlarla tartışmak yerine anlamaya çalışmalıdırlar. Örnek: “Hiç arkadaşım yok” diyen öğrenciye, “Olur mu hiç? Arkadaşların seni seviyor, sen yanlış hissediyorsun” demek yerine, “Hiçbir gruba ait olmadığını hissediyorsun öyle mi?” ifadesi duygusal yaklaşmayı daha fazla sağlayıcı özellik taşımaktadır.

Ad koyma ve etiketlemeden kaçınma: Öğrencilerin yaptıkları ya da yapamadıkları ile ilgili etiketlemeler yapmaktan kaçınmak gerekmektedir. “Tembel”, “dağınık”, “sorunlu”, “zeki”, “mükemmeliyetçi” vb. tanımlamalardan özellikle uzak durmak gerekmektedir. Öğretmen öğrencide olumlu bulduğu ve bulmadığı özellikleri açık davranışsal tanımlar olarak belirtmelidir. Örnek: “Ödevin çok baştan savma yapılmış” yerine “Ödevinde çok sayıda yazım hatası ve yanlış bilgiler var”, “İyi yazıyorsun”

yerine “Harfleri düzgün yazıyorsun” ifadeleri öğrenciye davranışları ile ilgili daha geniş bilgi verici tanımlamalardır.

Övgüyü dikkatle kullanma: Öğretmenlerin büyük bölümü övgüyü istedik davranışları ortaya çıkarma amacından ziyade öğrencileri kontrol etmek için abartılı ve hatalı biçimde kullanmaktadır. Örnek: Ödevini çok az hata ile tamamlayan öğrenciye “Aferin, sen iyi bir öğrencisin” ifadesini kullanmak, ödevi doğru yapma davranışı ile iyi insan vasıflarının karışmasına yol açabilir. Ödül kullanımında övülen davranışın özelliği açık biçimde tanımlanmalıdır. Örnek: “Bu ödev çok sayıda yeni yaklaşım ve görüşü içerdiği için güzel hazırlanmış.”

İşbirliğini yüreklendirme: Sınıf içi kuralların koyulmasından işbirliğinin sağlanmasına kadar ki tüm süreçlerde öğretmenin öğrencilerini işbirlikli çalışmaya özendirme büyük önem taşımaktadır.

Duygularını yansıtma: Öğretmenlerin çeşitli durumlarda duygularını “ben-dili” mesajları ile yansıtmaları etkili iletişim açısından önemlidir. Bu mesaj türü sorun öğretmenin olduğunda kullanılmalıdır. Örneğin: “Sınıfımızda misafir varken konuşmanız büyük kabalıktı” yerine “Sınıfta bir misafir konuşmacı varken aranızda konuşmanız beni çok üzdü ve sinirlendirdi” denilebilir.

SONUÇ

Çağdaş eğitim anlayışında denetim ve disiplin kavramları yerlerini işbirliği yoluyla problemleri çözmeye, sınıf tartışması, birlikte karar verme ve birlikte öğrenme kavramlarına bırakılmaktadır. 21. yüzyılın öğrencilerini yetiştirecek öğretmenlerin sınıf yönetimi konusunda çağın gerektirdiği yeterliliklerle donatılması ivedilikle ele alınmalıdır.

“Milli Eğitimi Geliştirme Projesi” kapsamında yapılan düzenlemelerle eğitim fakültelerinin öğretim programlarına, 1998-1999 öğretim yılından geçerli olmak üzere “Sınıf Yönetimi” dersinin zorunlu dersler arasına katılması olumlu bir adımdır. Ancak hedeflenen yeni eğitim modelinin işbirliği açısından, öğretmen adaylarının yanı sıra alanda görev yapan öğretmenlerin de bu konuda yeni bilgi ve becerilerle donatılması zorunludur. Milli Eğitim Bakanlığı’nın, hizmet içi eğitim programlarını düzenlerken, değişen çağın gereklerine uygun olarak öğretmende olması gereken yeterlikleri mutlaka dikkate alması gereklidir.

KAYNAKÇA

- Borish, G. D. (1997) *Effective teaching methods*, New Jersey: Prentice-Hall.
- Brophy J. E., Good, T. (1994) *Looking in classroom* (6th Ed.), New York: HarperCollins College Pub.
- Gordon, T. (1996) *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*, İstanbul: Sistem Yay.
- Jones, F. C. (1987) *Positive classroom discipline*, New York: Mac Graw-Hill.

- Kounin, J. (1970) *Discipline and group management*, New York: Holt, Rinehart, Winston.
- Levin, J., Nolan, J. F. (1996) *Principles of classroom management*, Mass: Allyn and Bacon.
- Rinne, C. H. (1997) *Excellent classroom management*, Belmont, CA: Wadsworth Pub.
- Spaulding, C. L. (1992) *Motivation in the classroom*, New York: MacGraw-Hill.